

Марија Н. Јаневска
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Студент докторских студија

УДК 811.163.41'373.7
Оригинални научни рад
Примљен: 2. септембар 2019.
Прихваћен: 25. октобар 2019.

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СА КОМПОНЕНТОМ *КАМЕН*¹

Айстїракїї: У раду је представљена анализа фразеолошких јединица које у свом саставу садрже компоненту *камен*. Фразеологизми су ексцерпирани из доступних фразеолошких речника српског језика, са циљем да се установе структурне особености датих фразеолошких јединица, а потом представи њихова класификација. На основу традиционалне структурне поделе, спроведена анализа је показала да се анализирани фразеологизми могу сврстати у две основне категорије – синтагматске (у оквиру којих су се јавиле именичке, глаголско-именичке и придевске конструкције) и реченичне. Анализа такође указује на постојање више варијанти једног истог фразеолошког израза што се, код именичких и придевских фразема, најчешће јавља као последица употребе различите лексике, док се, у случају глаголско-именичких фразеологизама, јавља као последица префиксације глагола, или разлике у глаголском виду. Анализом грађе установљено је да овакве промене најчешће не доприносе промени глобалног значења обрађених фразеолошких јединица.

Кључне речи: фразеологизми, *камен*, синтагматски фразеологизми, реченични фразеологизми, српски језик.

УВОД

Фразеологизам, фразеолошки израз или фразем дефинише се као устаљени говорни израз, карактеристичан за неки језик, чије значење углавном не произлази из значења његових чланова (РМС 2011; Рикард 1969; Клајн, Шипка 2006). Поред устаљености, односно конвенционалности самог фразеолошког израза и чињенице да они представљају вишелексемне спојеве које карактерише целовито значење, као критеријуми за идентификацију фразеологизама издвајају се и следеће карактеристике – обележје експресивности и чињеница да они реконструишу језичку слику света (Мршевић

¹Овај рад написан је у оквиру пројекта „Динамика структура савременог српског језика” (број 178014), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Радовић 2008: V). Неретко се наглашава да се фразеолошке јединице могу свести и на једночлану реч, па се тако израз *обијати тунђа враћа* може свести на синонимну реч *просити*. Самим тим, фразеологизми се у реченици јављају као њени прости чланови и имају исту синтаксичку функцију као једночлана реч, односно врше функцију неког реченичног члана (у примеру *обијати тунђа враћа* поменути фразеологизам има функцију предиката) (Драгићевић 2009; Пејановић 2018; Вуловић 2015).

Иако се као битна одлика фразеологизама истиче њихова стабилна структура, односно чврста веза између речи које углавном имају исти редослед саставних јединица, очигледно је да се анализом фразеолошких израза примећује одређени степен варирања њихових конститутивних елемената. Стога се, како Драгићевић напомиње (2009: 39), код фразеологизама често може увидети синтаксичка варијација, односно у једном фразеологизму се једна компонента може заменити неком другом која не мора нужно бити синоним, па се тако добијени фраземи могу сматрати *фразеосхемама*. Фразеосхеме, дакле, чини већи број фразеологизама који се међусобно разликују по једној компоненти. Значење тих компонената тематски је повезано, због чега је и значење фразеологизама који припадају једној фразеосхеми слично или исто (Драгићевић 2009: 39–40). Међу анализираним примерима из корпуса можемо издвојити фразеологизме *присити камен* и *јесити камен* који припадају истој фразеосхеми будући да се разликују по једној компоненти. Како је значење компоненте *присити* и *јесити* тематски слично, тако је и глобално значење ових фразеологизама исто. Мишљења о томе шта треба сматрати *фразеолошким синонимом* а шта *фразеолошком варијантом* видно се разликују. Поједини лингвисти супротстављају ове појмове, док се код осталих свака варијанта сматра фразеолошким синонимијом (Вуловић 2015: 80). За потребе овог рада, служићемо се термином фразеолошка варијанта. У сваком случају, важне су последице таквих варирања. Анализом корпуса идентификовани су случајеви варирања саставних делова појединих фразеологизама, што понекад упућује на другачије структурне категорије у које се ти фразеологизми могу сврстати. Ово можемо илустровати примерима *бити камен на чијем враћу* и *камен на чијем враћу*, где први фразеологизам представља глаголско-именичку конструкцију, а други именичку.

У овом раду истражен је структурни аспект фразеолошких израза који као компоненту садрже лексему *камен*. Корпус на коме је извршена анализа ексцерпиран је из *Фразеолошког рјечника хрватског или српског језика* Јосипа Матеша, као и *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске. На основу анализе корпуса издвојено је око 60 фразеологизама, са циљем да се сагледају одређене структурне особености које карактеришу анализирани примере, а потом изврши класификација прикупљене грађе. Важно је напоменути да се код многих фразеологизама може уочити вари-

рање саставних јединица, тако да се поједине групе фразеологизама могу сматрати варијантама једне фразеолошке јединице. Анализа грађе спроведена је на основу традиционалне структурне поделе, а класификација фразеологизама је, самим тим, извршена на основу њихове лексичке обраде уз површну семантичку анализу. Начин представљања био је условљен бројношћу обрађених фразеолошких јединица са датом компонентом, то јест примери су изложени градацијски, од најбројнијих до оних мање бројних.

АНАЛИЗА КОРПУСА

Када говоримо о самој структури фразема, како Вуловић (2015: 71) напомиње, према традиционалној подели, структурни модел „јесте заправо синтаксички модел, опис типова синтаксичких конструкција фразеолошке јединице (предлошко-падежна конструкција, синтагма, реченица и њихових граматичких обележја)”. Самим тим, наставља Вуловић (2015: 72), могу се издвојити три основна структурна облика – предлошко-падежни, синтагматски и реченични. У раду се, полазећи од традиционалне поделе, врши класификација прикупљених фразеологизама, међутим, сама анализа, иако заснована на традиционалном оквиру, прилагођена је самом корпусу. Међу анализираним примерима, предлошко-падежне конструкције јавиле су се само као саставни елемент именичких или глаголско-именичких конструкција, стога се у раду као основне категорије јављају синтагматски (у оквиру њих именичке, глаголско-именичке и придевске конструкције) и реченични фразеологизми. У раду ћемо прво приступити анализи синтагматских фразеологизама, у оквиру којих ћемо најпре обрадити глаголско-именичке конструкције будући да су се оне приликом анализе јавиле у највећем броју.

У оквиру глаголско-именичких конструкција, издвојили су се фразеологизми са следећим структурама које ћемо илустровати примерима из корпуса²:

1. глагол + именица у зависном падежу

Грисџи камен – „много патити, мучно живети, гладовати”

Јесџи камен – „много патити, мучно живети, гладовати”

2. глагол + предлошко-падежна конструкција

А) глагол + предлог + именица у зависном падежу

Бийџи од камена – „бити тврд, без осећаја, бити отпоран”

Б) глагол + предлог + именичка конструкција

Сџаџи на луди камен – „изгубити памет”

² Наведени примери, као и примери у наставку рада преузети су из речника Јосипа Матешића (1982) као и РМС (2011).

- 3. глагол + именичка конструкција без предлога у зависном падежу**
Сиворијџи се каменом – „постати непомичан, запањити се, запрепастити се”
- 4. глагол + именица у зависном падежу + предлошко-падежна конструкција**
Бацајџи камен на која – „осуђивати, осудити кога, окривити, кудити кога”
Бацџи камен на која – „осуђивати, осудити кога, окривити, кудити кога”
Бацајџи се каменом на која – „кудити, ружити, оговарати, осудити кога, клеветати, оклеветати кога, кривити кога”
Бацџи се каменом на која – „кудити, ружити, оговарати, осудити кога, клеветати, оклеветати кога, кривити кога”
Набацџи се каменом на која – „кудити, ружити, оговарати, осудити кога, клеветати, оклеветати кога, кривити кога”
Бијџи камен на чијем врајџу – „бити велик терет, велика брига кому”
Имајџи камен на души – „имати терет на души, осећати потиштеност, тешкоћу”
Имајџи камен на срцу – „имати терет на души, осећати потиштеност, тешкоћу”
Одвалијџи камен са срца – „ослободити некога брига, донети олакшање”
Одвалијџи камен са душе – „ослободити некога брига, донети олакшање”
Бацајџи (се) камена с рамена – „такмичити се у бацању камена с рамена”
- 5. глагол + поредбена конструкција**
А) глагол + поредбени везник као + предлог + именица у зависном падежу
Сџајџи као од камена – „непомично стајати”
Чувајџи као њод каменом – „држати тајно, сигурно”
Држајџи као њод каменом – „држати тајно, сигурно”
- Б) глагол + поредбени везник као + именица у номинативу без атрибута**
Сџајџи као камен – „бити чврста, постојана карактера”
Ћујџи као камен – „упорно, постојано ћутати, не проговорити ни реч”
- В) глагол + поредбени везник као + именица у номинативу + именица у локативу**
Лежајџи као камен на срцу – „тиштити кога, задавати бриге некоме”

Иако фразеологизме, као што смо поменули, одликује најчешће стабилна структура и тешко је заменити неку компоненту другом а притом не изазвати промену у значењу (што показују примери *сѝајајѝи као камен* и *ћуѝаѝи као камен* где заменом једног глагола другим добијамо потпуно другачије фразеолошко значење), анализа појединих глаголско-именичких синтагми показује могућност варирања структуре, и то најчешће лексичког састава. Ако анализирамо пар *ѝрисѝи камен – јесѝи камен*, у *Речнику Маѝишце срѝске* (2011: 214) за глагол *ѝрисѝи* налазимо значење „забадати, заривати зубе у нешто”, а у оквиру дефиниције глагола наводи се и његово фигуративно значење, то јест значење „задавати некоме душевни бол, патњу, мучити, тиштати”. За глагол *јесѝи* дато је основно значење „стављати храну у уста, жвакати и гутати”. Наводи се и фигуративно значење „мучити, морити, секирати”, које је слично фигуративном значењу глагола *ѝрисѝи* (РМС 2011: 494). Самим тим, примери *ѝрисѝи камен* и *јесѝи камен* јасно показују да фразеологизми не морају увек имати чврсто везане чланове, односно у наведеним фразеолошким јединицама примећујемо употребу различитих глагола, док је значење, упркос варијацији, идентично, пре свега због велике семантичке сличности глагола који су саставни део поменутих фразеолошких израза. Лексичке варијације не морају обухватити само глагол, већ је, како се у овде представљеним примерима може запазити, могућа и варијација неког другог члана. У примерима *одвалиѝи камен са срѝа* и *одвалиѝи камен са душе* или *имаѝи камен на срѝу* и *имаѝи камен на души* говоримо о употреби различитих именица, међутим, као и код глагола, промена ових лексема не утиче на значење фразеолошке јединице.

Поред лексичког варирања, у анализи су се издвојила и варирања у глаголском виду, што показују примери *баѝиѝи камен на коѝа* и *баѝаѝи камен на коѝа*. Поменути фразеологизми се разликују по виду глагола, док им је значење идентично. Из приложеног можемо закључити да промена вида глаголске компоненте не доноси промену на семантичком плану. Занимљиви су и примери *баѝиѝи се каменом на коѝа* и *набаѝиѝи се каменом на коѝа* где уочавамо разлику у морфолошком облику глагола. Као и у претходним примерима где је примећено варирање у глаголском виду, префиксација не утиче на измену значења фразеологизма, тако да можемо говорити о варијантама истоветног фразеолошког израза с обзиром на то да значење остаје неизмењено, да су све варијанте учестале, као и да су оне структурно веома сличне.

Неминовно је запитати се због чега онда постоје релативно различите конструкције ако њих одликује готово идентично значење. Вуловић (2015: 84–85) истиче да се то дешава из разлога што се сваки фразеологизам одликује планом садржаја и планом израза, где је „варирању најплоднији план израза, а план садржаја треба да се очува да би се очувала идентичност

фразеолошке јединице, односно, чува се семантички план, глобално фразеолошко значење”. У примерима из корпуса видимо да се варијације најчешће односе на лексички састав, и то најчешће на варирање једне компоненте (као у примерима *чувајџи као њод каменом* и *држјајџи као њод каменом* или *џрисџи камен* и *јесџи камен*), где поменута варијација не нарушава целокупно значење. Очигледно је да постоје нијансе у значењу, или виши степен експресивности који карактерише један пример у поређењу са другим. Ово се доводи директно у везу са самом семантиком јединица које улазе у састав фразеологизма, па тако на примеру фразеолошког пара *држјајџи као њод каменом* и *чувајџи као њод каменом* у глаголима *чувајџи* и *држјајџи* можемо приметити разлику на семантичком плану која се онда пресликава на целокупни израз. Будући да се у *Речнику Мајџице срџске* (2011: 306, 1490) глагол *чувајџи* користи у значењу „бринути се, пазити да нешто не буде уништено, оштећено, повређено, нарушено”, а глагол *држјајџи* у значењу „држати нешто у руци и не испуштати га”, можемо закључити да је фразеологизам *чувајџи као њод каменом* експресивнији од изрази *држјајџи као њод каменом*.

Занимљиво је и виђење према ком се утврђује примарност једне форме у односу на другу, о чему детаљније пише Вуловић (2015: 86–87). Тачније, говори се о односу префигурираних и непрефигурираних глагола, где се у зависности од семантике фразеолошких компоненти и семантике самог једночланог синонима утврђује примарност изрази. Тако, у примеру са префигурираним глаголом *набаџиџи се каменом на која* и примеру са непрефигурираним глаголом *баџајџи се каменом на која* глагол *набаџиџи* представља свршени глагол, док глагол *баџајџи* представља несвршени глагол. Како глобално значење ових фразеологизама могу представљати једночлани синоними *кудиџи*, *ооварајџи*, *кривиџи* који су сви несвршени, можемо закључити да би се онда израз *баџајџи каменом на која* могао сматрати примарним, док ће се израз *набаџиџи камен на која* сматрати секундарним.

Разлог због кога говорници често прибегавају употреби фразеологизама уместо употреби једночланог синонима можемо наћи у једној од основних карактеристика фразеологизама, а то је њихова експресивност. Фразеолошке јединице карактерише већи степен експресивности у поређењу са једночланим синонимима, оне посебно обогаћују књижевно-језички стил или су неопходне како би говорник изразио свој субјективни однос према нечему или некоме, што оправдава и мотивише њихову честу употребу. Ако погледамо пример из издвојене грађе *биџи камен на чијем врајџу* и његов синоним *биџи џерејџи некоме*, јасно нам је да се употребом фразеолошког изрази у уму говорника ствара јасна сликовита представа, па је самим тим и експресивни ефекат знатно јачи у поређењу са изразом *биџи џерејџи некоме* који нема тај интензитет.

Код фразеологизама са именичком конструкцијом издвојиле су се следеће категорије:

1. именичко-придевска конструкција

Уџаони камен – „темељ, основа”

Пробни камен – „средство за испитивање ваљаности некога, нечега”

Камен темељац – „најважнији део нечег, основа, темељ нечега”

2. именица + именица у зависном падежу

Камен кушње – „мерило, начин, или поступак на основу кога се могу проценити или открити својства особине кога или чега”

Камен мудраца – „решење свих загонетки, најбољи поступак за решавање проблема”

Камен мудросџи – „решење свих загонетки, најбољи поступак за решавање проблема”

Камен сјоџицања – „узрок или повод свађе”

3. именица + предлошко-падежна конструкција

Камен на чијем враџу – „бити велик терет, велика брига кому”

Код фразеологизама са именичком конструкцијом примећујемо да се пример *биџи камен на чијем враџу*, који је претходно био објашњен у оквиру глаголско-именичких конструкција, може јавити и без глагола, то јест у овде представљеном облику *камен на чијем враџу*, односно као именичка конструкција са истим семантичким обележјем као глаголско-именичка конструкција. Самим тим, у оквиру именичких фразеологизама такође можемо говорити о одређеном степену варирања саставних јединица. Најмању могућност лексичког варирања, по Пиперовом мишљењу (2005: 100), имају фразеологизми који садрже конструкцију именица + атрибут, где атрибут мора стајати испред именице, као у примерима *уџаони камен* и *пробни камен*. Међутим, како Пипер напомиње, то не мора увек бити случај (као у примеру *камен темељац*). У анализираној грађи су се међу примерима са именичком конструкцијом углавном јавили изрази са различитим компонентама, па самим тим и различитим фразеолошким значењем. Ипак, примери као што су *камен мудраца* и *камен мудросџи* представљају варијанте једне исте фразеолошке јединице због сличности лексема *мудраца* и *мудросџи*. Дакле, анализа грађе показала је да је код именичких конструкција степен варирања нешто нижи, с обзиром на то да у издвојеној грађи није запажен толики број варијанти као код глаголско-именичких фразеологизама, али да се могу уочити нијансе у значењу које такође произлазе из семантике лексема које улазе у састав фразеолошке јединице.

Приликом анализе грађе, као трећа група синтагматских фразеологизама издвојили су се и примери које можемо сврстати у фразеологизме са

придевском конструкцијом код којих основну категорију чини поредбена конструкција:

1. придев + поредбена конструкција

А) придев + поредбени везник *као* + именица у номинативу без атрибута

Чврст као камен – „поуздан, чврст, непоколебљив”

Сшалан као камен – „поуздан, чврст, непоколебљив”

Хладан као камен – „без осећаја”

Тврд као камен – „непопустљив, немилосрдан”

Тежак као камен – „врло тежак”

Б) придев + поредбени везник *као* + именица у номинативу са атрибутом

Тежак као сињи камен – „врло тежак”

Код фразеологизама са придевском конструкцијом занимљиви су примери *шежак као камен* и *шежак као сињи камен* из разлога што давање лексеме, односно атрибута, код ових поредбених фразеологизама доводи до различитих конструкција (са атрибутом и без атрибута), док ће на глобалном семантичком нивоу фразеологизми остати идентични. Атрибут овде може послужити као интензификатор. Одређени степен варирања конструкције запажамо и у примерима *чврст као камен* и *сшалан као камен* где поново уочавамо идентичност поменутих фразеологизама на семантичком плану. Самим тим можемо закључити да се, међу обрађеним фразеолошким јединицама, примери као што су *чврст као камен* и *сшалан као камен*, као и примери *шежак као камен* и *шежак као сињи камен*, могу сматрати варијантама једног истог фразеологизма будући да се не разликују на семантичком плану и да њихову структуру одликује велики степен сличности (све примере одликује промена само једног конституента). Међутим, ако погледамо примере *чврст као камен* и *шврд као камен* који нам се наизглед могу чинити синонимним (ако узмемо у обзир семантичку сличност придева *шврд* и *чврст*), приметимо да фразеологизми које ове лексеме граде имају различито значење, па тако израз *чврст као камен* одликује значење „поуздан, чврст”, док се *шврд као камен* користи у значењу „немилосрдан”. Јасно је да се у одређеним случајевима не можемо ослонити искључиво на семантичку сличност компоненти. У оваквим случајевима нам је од помоћи чињеница да су фразеологизми устаљене фразе, па нам њихова конвенционалност помаже при тумачењу значења. Ипак, чешћи је случај да, као и код претходних синтагматских фразеологизама, детаљнија анализа компоненти које улазе у састав ових фразеолошких израза не доводи до промене у зна-

чењу, отуда и велики број варијанти од којих свака налази своју примену у одређеном контексту.

Фразеологизми са реченичном структуром су често били предмет не-слагања. Ипак, у науци преовладава мишљење да се може говорити о постојању реченичних фразеологизама (Вуловић 2015: 83). Како Тривић (2015: 70) објашњава, „термин реченични фразеологизми резервисан је за изразе с развијеном реченичном структуром, која је отворена и овим јединицама је често потребна синтаксичка и семантичка подршка окружења да би се потпуно актуализовале у вишој структурној јединици”. Због тога се говори о елидираним реченицама, будући да им недостаје неки реченични конститuent, као у примеру *крстии вука, а вук у јору* где у првом делу изостаје вршилац радње, док је у другом елидиран предикат (Вуловић 2015: 83, 174). У нашем раду су се, приликом анализе корпуса, издвојиле следеће категорије реченичних фразеологизама:

1. зависне реченице

Као да камену јовориши – „узалудно, безуспешно говорити”

2. независне реченице

Камен јуца од зиме – „необично јака/оштра зима”

Хладно да камен јуца – „врло хладно, студено”

Сјудено да камен јуца – „врло хладно, студено”

Сјудено да камен јуца од зиме – „врло хладно, студено”

Хладно да камен јуца од зиме – „врло хладно, студено”

И камен би се јануо – „и најосетљивији човек би осетио самилост”

И камен би јројлакао – „велика је беда/жалост/невоља”

И сјуден камен би јројлакао – „велика је беда/жалост/невоља”

Камен лежи некоме на души – „имати великих брига, бити забринут, бити потиштен”

Камен лежи некоме на срцу – имати великих брига, бити забринут, бити потиштен”

Не осјане ни камен на камену – „разрушити до темеља”

Не осјане ни камена на камену – „разрушити до темеља”

Не осјавиши ни камен на камену – „разрушити до темеља, немилосрдно критиковати некога или нешто”

Не осјавиши ни камена на камену – „разрушити до темеља, немилосрдно критиковати некога или нешто”

Можеш каменом добацши – „сасвим близу”

Може се каменом добацши – „сасвим близу”

Камен о враји јривезаши – „натоварити велику невољу, бригу, обавезе”

Камен о враји обесиши – „натоварити велику невољу, бригу, обавезе”

Пао је некоме камен са срца – „осетити олакшање, бити ослобођен бриге, стрепње”

Пао је некоме камен са враџа – „осетити олакшање, бити ослобођен бриге, стрепње”

Пао је некоме камен са душе – „осетити олакшање, бити ослобођен бриге, стрепње”

Као што можемо видети, далеко већи број реченичних фразеологизама се у корпусу јавља у виду независних реченица, у оквиру којих се, можемо рећи, може увидети повећи број варијанти једне исте јединице. Примери *камен лежи некоме на срцу/души*, *камен о враџи обесити/привезати* или *пао је некоме камен са душе/срца/враџа* разликују се само по употреби једне лексема док остале особености остају исте, па тако и оне чине варијанте једног истог фразема. Сигурно је да бисмо, ако бисмо били нешто детаљнији у нашој анализи, уочили да се семантика употребљених лексема разликује, па се стога могу уочити и нијансе у значењу. Као и код претходно обрађених категорија, примери попут *и ситуден камен би пројлакао* и *и камен би пројлакао*, где се као једина разлика јавља присуство или одсуство атрибута, нису обележени променом на семантичком плану, већ се атрибут поново јавља као интензификатор. Интересантно је да се реченични фразеологизам [*хладно/ситудено*] *да камен љуца* [*од зиме*] може јавити у четири облика. Јасно је да се глобално значење не мења, иако примећујемо додавање лексема. Ови примери представљају јединствене случајеве проширивања, односно редуковања структуре, где се као једина разлика јавља то што допуњени фразеолошки израз *хладно/ситудено да камен љуца од зиме* у поређењу са краћим изразом *хладно/ситудено да камен љуца* или *камен љуца од зиме* представља израз који је експлицитнији.

ЗАКЉУЧАК

Анализа фразеолошких јединица са компонентом *камен* показала је да се анализирани примери из корпуса могу сврстати у две основне категорије – синтагматске и реченичне. Предлошко-падежни фразеологизми, које издваја традиционална анализа, нису се међу прикупљеним примерима јавили као самосталне конструкције, већ само као компоненте синтагматских фразеологизама у оквиру којих су истакнути. Као типови синтагматских фразеологизама јавили су се фразеологизми са именичком, глаголско-именичком и придевском конструкцијом, у оквиру којих су примери глаголско-именичких фразеологизама били најбројнији. У оквиру реченичних фразеологизама издвојиле су се две категорије – зависни и независни реченични

фразеологизми, у оквиру којих су фразеологизми са независном реченичном конструкцијом били далеко бројнији. Поред приказа структурних особености наведених типова фразеологизама, анализа је указала и на могућност варијације конститутивних елемената у оквиру фразеолошких јединица, и то у готово свим наведеним категоријама. Варијације су се код именичких и придевских фразеологизама углавном дешавале на лексичком плану, док су се код глаголско-именичких фразеолошких израза јављале и промене у глаголском виду или су запажени случајеви префиксације глагола. Овакве промене су у појединим случајевима доводиле до сврставања фразеолошких јединица са истим глобалним значењем у различите категорије. Анализа је такође показала да промене лексичког типа или префиксација, промена вида глагола, проширивање или редуковање израза, најчешће не доводе до промене глобалног значења. На лексичком плану, додавање атрибута послужило је махом као интензификатор, док је проширивање израза допринело експлицитности реченице. Како семантичка анализа није била циљ овог истраживања, нијансе у значењу нису детаљно приказане. Међутим, показало се да семантика компоненти које улазе у састав фразеологизма може допринети већој експресивности израза (као у примеру *чувајши као њод каменом* који је за нијансу експресивнији од њему семантички идентичног израза *држајши као њод каменом*). Управо због таквих нијанси у значењу и постоји толики број варијанти фразеологизама које свакодневно налазе примену у говору.

ИЗВОРИ

- Магешкић (1982): Јосип Магешкић, *Фразеолошки рјечник хрватскога или српског језика*, Загреб: Школска књига.
РМС (2011): *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска.

ЛИТЕРАТУРА

- Вуловић (2015): Наташа Вуловић, *Српска фразеологија и религија. Лингвокултуролошка истраживања*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
Драгићевић (2009): Рајна Драгићевић, О проблемима идентификације фразеологизама, *Zeitschrift für südslavische Sprachen, Literaturen und Kulturen 1*, 35–44.
Клајн, Шипка (2006): Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник српских речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
Мршевић Радовић (2008): Драгана Мршевић Радовић, *Фразеологија и национална култура*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
Пејановић (2018): Ана Пејановић, О једном типу синтаксичких фразеологизама, *Српски језик XXIII*, 363–373.

Пипер, Антонић, Ружић, Танасић, Поповић, Тошовић (2005): Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синџакса савременога српског језика: њросџа реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Нови Сад: Матица српска.

Рикард (1969): Симеон Рикард, *Енциклопедјски рјечник линџисџичких назива*, Загреб: Матица хрватска.

Тривић (2015): Анета Тривић, *Лексичко-семантичка анализа соматизама у фразеологији савременог шџанског и српског језика: контрасџивни џрисџуи*, Универзитет у Крагујевцу: Филолошко-уметнички факултет.

Marija N. Janevska

University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts
PhD student

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE LEXEME *STONE*

Summary: The paper examines phraseological expressions in Serbian language that contain the lexeme *stone*. The aim of the presented research was to establish a structural classification of the phraseological units according to the traditional method. The analysis showed that the analysed units can be classified into two main groups – syntagmatic and sentential. It is concluded that certain lexical or morphological variations do not result in a change of the global phraseological meaning, but serve mainly as intensifiers, or contribute to a more explicit meaning of the phrase.

Keywords: phraseological units, *stone*, syntagma, idiom, Serbian language.